

ПЕРМАНЕНТНІ ВИБОРЧІ КАМПАНІЇ ТА АДМІНІСТРАТИВНИЙ РЕСУРС

Стаття присвячена аналізу проблем використання перманентних виборчих кампаній, що є органічними в умовах демократичного суспільства. Аналізуються чинники, що потребують їх використання. Розглядаються проблеми використання адміністративного ресурсу в процесі їх проведення та необхідність і можливості запобігання застосуванню „апаратних” кампаній.

Ключові слова: перманентна виборча кампанія, адміністративний ресурс, „апаратна” кампанія.

Полторак В.А.

ПЕРМАНЕНТНЫЕ ИЗБИРАТЕЛЬНЫЕ КАМПАНИИ И АДМИНИСТРАТИВНЫЙ РЕСУРС

Статья посвящена анализу проблем использования перманентных избирательных кампаний, которые являются органичными в условиях демократического общества. Анализируются факторы, которые диктуют возможность их использования. Рассматриваются проблемы использования административного ресурса в процессе их проведения, а также необходимость и возможность предупреждения организации „аппаратных” кампаний.

Ключевые слова: перманентная избирательная кампания, административный ресурс, „аппаратная” кампания.

Poltorak V.

THE PERMANENT ELECTORAL CAMPAIGNS AND ADMINISTRATIVE RESOURCE

The article is devoted to the problems of using the permanent electoral campaigns, which are relevant in democratic society. There are the factors, which determine the possibility of its using, analyzed in the article. The problems of using the administrative resource during the elections and the necessity and opportunity of prevention of the „apparatus” campaigns organization are discussed in the article.

Key words: the permanent electoral campaign, the administrative resource, the „apparatus” campaign.

З наближенням в Україні парламентських виборів, особливо з урахуванням тієї обставини, що практично усі головні пости в управлінні державою та регіонами займають представники однієї політичної сили, все більш актуальним стає питання щодо використання, так званого, „апаратного підходу” до виробки стратегій виборчих кампаній.

Іншими словами, мова йде про використання того ресурсу впливу на виборців, яким володіє діюча влада. Тобто організацію так званої адміністративної

виборчої кампанії, яка спрямована на штучне звуження поля вибору для виборців через використання особливих важелів тиску, якими володіють органи державної влади або місцевого самоврядування.

Проблема ця дійсно існує і є актуальною, особливо коли мова йде про держави, які знаходяться на стадії трансформації, де практично відсутні розвинені структури громадянського суспільства та соціальне середовище багато в чому контролюється бюрократами. При цьому, хоча такий підхід до організації виборчих кампаній практично завжди осуджується, він реально існує. Більш того, навіть у розвинених у демократичному сенсі країнах влада часто його використовує. Хоча й не так жорстко та

ефективно як це має місце в Україні, особливо коли мова йде про вибори у сільських регіонах.

Основна мета даної статті – аналіз проблеми використання в Україні парламентських виборчих кампаній та можливостей зменшення впливу адміністративного ресурсу в процесі виборів на електорат у процесі подальшої демократизації українського суспільства.

Розглядаючи цю проблему, треба у першу чергу констатувати ту обставину, що у будь-яких випадках, у державах із будь-яким рівнем розвитку демократії „партія влади” (або ті чи інші політичні сили, які займають керівні позиції в органах місцевої та взагалі державної влади) завжди в процесі підготовки та проведення виборчої кампанії мають більші чи менші (залежно, в першу чергу, від рівня розвитку демократії в державі) переваги як безпосередньо для впливу на виборців, так і в плані загального проведення кампанії.

Ці переваги виходять із того, що керівники органів управління, маючи низку реальних ресурсів в управлінні регіонами, що їм підлягають, та бюрократичним апаратом у них, часто-густо мають можливості впливу на засоби масової інформації та ін. Навіть можливості маніпулювання результатами виборів через вплив на виборчі комісії. Можна назвати ще низку подібних „важелів” впливу (див. нижче), які роблять представника влади, який йде на вибори, більш спроможним впливати на їх хід і результати.

Саме тому на Заході подібні („адміністративні”) виборчі кампанії здобули назву „перманентних”, тобто таких, які практично продовжуються постійно, навіть тоді, коли попередні вибори тільки завершилися. Вперше цей термін („перманентне проведення кампанії”), як стверджує Д. Ліллекер, був використаний Петом Кенделлом – радником обраного у 1976 році президента США Джими Картера. Кенделл радив йому таке: навіть після перемоги на президентських виборах ні в якому разі не слід зупиняти виборчу кампанію, враховуючи, що прихильність американських виборців слід завойовувати впродовж всього президентського терміну [1, с.200-201]. Запозичив цей досвід і прем’єр-міністр Великої Британії Тоні Блер, який у 1997 році давав тільки-но обраним членам парламенту такі поради: „Сьогодні перший день проведення кампанії, яка повинна привести до перевиборів на другий термін. Нехай ніхто з вас не забуває про це” [1, с.201-202].

Чим можна пояснити об’єктивну необхідність використання таких перманентних виборчих кампаній, навіть у державах, де демократичні традиції та демократична організація влади є ustalеними? В першу чергу тим, що в сучасному світі падіння лояльності виборців часто призводить до того, що збільшується кількість виборців, що коливаються, є хитливими у своїх переконаннях. Таких виборців дуже важко переконувати в процесі короткострокових виборчих кампаній. Тому й виникає об’єктивна потреба, необхідність впливати на них упродовж достатньо значного терміну.

Існують й деякі інші причини, що стимулюють необхідність проведення перманентних кампаній. Це необхідність підтримувати партією, що на даний період є при владі, ефективність діяльності своїх партійних організацій у постійному, довгостроковому режимі; технологічний прогрес у галузі інформаційних технологій, комунікацій, що дозволяє активізувати збирання та використання інформації; систематичні проведення опитувань громадської думки, які дозволяють визначати причини посилення (чи послаблення) рівня підтримки політичної сили з боку громадськості; необхідність „розтягнути” у часі процес фінансування виборчої кампанії та деякі інші.

Отже, в цілому існування та використання в політичній діяльності „перманентних” (чи як найчастіше говорять в Україні „адміністративних”) виборчих кампаній не підлягає сумніву. І це цілком об’єктивна обставина, оскільки участь у виборах політика чи політичної партії, які знаходяться у відповідний час при владі, дійсно дає їм певні переваги.

Інша річ, які це переваги та як вони використовуються. Як ми вже відзначали, це цілком залежить від рівня розвитку демократії в державі. Але не тільки. Значний вплив на можливості використання „адміністративного ресурсу” (ми й надалі будемо використовувати цей термін, який найбільш поширений на пострадянському просторі) має також менталітет населення, що виступає у якості електорату на певних виборах, специфічні риси представників еліти у тій чи іншій державі, характер організації управління державою та регіонами та ін.

Саме це, зокрема в Україні, породжує, так званий, „апаратний” підхід до організації виборів. Більш того, до розробки відповідних стратегій виборчих кампаній, коли кандидати на обрання дійсно виходять із того (і відповідно – розробляють

стратегії), що достатньо схилити на свій бік керівництво регіону для досягнення кінцевої мети: перемоги на виборах [2, с.75]. І це дійсно інколи відбувається, причому у найбільш антидемократичній формі.

Наскільки ж впливає (чи може впливати) подібне використання адміністративного ресурсу на „долю” виборчої кампанії та політика, який його використовує? Підрахувати це дуже складно. Але російський фахівець О.П. Кудінов відзначив таке. З точки зору експериментів, у середньому в регіонах Росії (не враховуючи національно-територіальні утворення) подібні первісні переваги, які має діючий керівник перед своїми суперниками, конкурентами в період виборів, складають не менш 18-22% [3, с.345]. При цьому необхідно враховувати, що цитований автор казав про це у період, коли до влади ще не прийшов В.В. Путін, який як відомо, дуже кардинально „реформував” процеси організації виборів в Росії.

Усе вищезазначене дозволяє зробити такий висновок: виходячи із об’єктивних причин та обставин, наявність адміністративних кампаній (все ж краще назвати їх перманентними та включити цю назву у лексикон виборчих кампаній в Україні) є об’єктивною, тому протистояти їм взагалі немає ніякого сенсу. У той же час розвиток демократичних процесів в Україні потребує виробки низки заходів, які б зменшували негативний вплив деяких „спеціальних піарівських методик” підсилення адміністративного ресурсу під час виборчих кампаній в Україні. Яких саме? Дуже серйозний доробок в цьому плані (виділивши найбільш вагомні чинники, які підсилюють дію адміністративного ресурсу) зробив О.П. Кудінов [3, с.346-351]. Розглянемо деякі з них, враховуючи ситуацію в Україні в період організації виборчих кампаній (включаючи ті, що проходять у мажоритарних округах).

Перший й найважливіший чинник – це зміни у нормативно-правовій базі організації виборів. Тобто те, що у політологів, політтехнологів, соціологів зветься „виборчою інженерією”. Навіть якщо не враховувати ті значні зміни, які вносяться у закони про вибори (наприклад, в Україні у 2012 р. вибори знову відбудуться з використанням змішаної системи і будь-кому очевидно, навіщо провладна партія повертає вибори у мажоритарних округах), можна виділити низку інших, які можуть значним чином вплинути на ситуацію в період виборів.

Так, вже з початку 2012 року почалася „велика робота” з уточнення кордонів виборчих округів з урахуванням створення

найбільш вигідних територій для балотування тих чи інших кандидатів. Ведеться (почала вестися) робота з формування таких складів виборчих комісій, які б найбільшою мірою відповідали тим завданням, які висуває перед ними правляча політична сила. Ще один чинник – маніпулювання термінами виборів. Відомо, що в Україні ще у 2011 р. йшли розмови (які закінчилися з прийняттям нового закону) про перенесення виборів із жовтня на весну 2012 р. Добре, що Україна є унітарною державою, бо в іншому випадку регіональні еліти (як це інколи відбувається в Росії) змогли б встановлювати деякі цензи, зокрема на знання національних мов чи специфіку реєстрації кандидатів.

Другий важливий чинник, який підсилює дію адміністративного ресурсу під час виборчих кампаній – компрометація, або ще гірше – недопущення з використанням дій судів чи прокуратури – найбільш серйозних опонентів до участі у виборах. Здається, Україна у цьому плані при підготовці до виборів 2012 року встановили рекорд серед країн СНД. Про це, зокрема, свідчить „виборча доля” двох значних політиків, які очолюють дуже впливові політичні сили, а саме: Ю. Тимошенко та Ю. Луценко. Хоча можна говорити про те, що такі приклади є найбільш яскравими. З наближенням терміну виборів будуть з’являтися й інші дуже знайомі методи відсторонення „небезпечних” опонентів від участі у виборах. Мова йде про оприлюднення різного компромату, використання якихось формальних причин для відмови від реєстрації, навіть фізичне усунення опонентів.

Третій важливий чинник посилення дії адміністративного ресурсу – використання засобів масової інформації в процесі виборчої кампанії. Вважаємо, що навряд чи треба навіть в умовах існування багатьох телеканалів чи газет, які мають власників, є комерційними, казати про те, що влада має можливість використання усіх ЗМІ, а особливо тих, що належать владі, в тому числі регіональних, „працювати” на відповідних кандидатів на виборах.

Четвертий чинник – фінансовий ресурс, який представники правлячої політичної сили, влади можуть використовувати в процесі виборчих кампаній: маються на увазі усілякі засоби агітації за „державні гроші”, які здійснюють представники влади. Таких прикладів в Україні забагато як з боку діючої влади, так і опозиції, яка була владою (взяти хоча б проблеми закупки ліків чи медичних автомобілів урядом

Ю. Тимошенко, які потім були використані для пред’явлення звинувачень у суді).

П’ятий чинник – використання працівників апарату державних органів та транспорту, техніки та ін., які є у розпорядженні органів влади, під час виборчої кампанії. Роль цього ресурсу напевно чи можна применшувати.

Основні висновки. По-перше, необхідно підкреслити ту обставину, що перманентні виборчі кампанії виступають як необхідний та органічний елемент будь-якої організації демократичної політичної влади, оскільки враховують об’єктивну наявність низки чинників, що ставлять представника влади або провладної політичної сили, що бере участь у виборах, у становище, що дає йому чи їй деякі переваги перед іншими учасниками виборів.

По-друге, в умовах суспільств, що трансформуються, де немає досить сталих демократичних традицій, не існує реальне громадянське суспільство, використання адміністративного ресурсу, організація „апаратних” чи „адміністративних” виборчих кампаній може приводити та часто

приводить до спотворення результатів виборів, часто-густо їхньої фальсифікації. Це потребує використання низки запобіжних заходів, пов’язаних із недопущенням використання провладними силами деяких технологій, так званої „виборчої інженерії”, створення умов для компрометації політичних конкурентів, спотвореного використання медійних, фінансових, апаратних ресурсів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лиллекер Д. Политическая коммуникация. Ключевые концепты / Д. Лиллекер; [пер. с англ.]. – Х.: Изд-во „Гуманитарный центр”, 2010. – 300 с.
2. Полторац В. Избирательные кампании: научный поход к организации / В.А. Полторац, О.В. Петров. – К.: Знання України, 2004. – 120 с.
3. Кудинов О. Основы организации и проведения избирательных кампаний в регионах России / О.П. Кудинов. – Калининград: Янтарный сказ, 2000. – 469 с.

УДК 323.39:323.22/.28 (477) «1991/20»

Шаталова Г. М.
ПТУ №32 м. Харків

СТРУКТУРНО-ДИНАМІЧНІ ПАРАМЕТРИ ЕЛІТИ В УМОВАХ ПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В УКРАЇНІ ПІСЛЯ 1991 РОКУ

У статті розглянуті проблеми формування української політичної еліти після 1991р. Увага приділена структурно-динамічним характеристикам цього процесу, а також деяким специфічним особливостям, притаманним сучасній українській еліті.

Ключові слова: еліта, політична еліта, елітарні сегменти, етапи формування еліти, олігархізації політичного режиму.

Шаталова Г. М.

СТРУКТУРНО-ДИНАМИЧЕСКИЕ ПАРАМЕТРЫ ЭЛИТЫ В УСЛОВИЯХ ПОЛИТИЧЕСКИХ ТРАНСФОРМАЦИЙ В УКРАИНЕ ПОСЛЕ 1991 ГОДА

В статье рассмотрены проблемы формирования украинской политической элиты после 1991г. Уделено внимание структурно-динамическим характеристикам этого процесса, а также некоторым специфическим особенностям, присущим современной украинской элите.

Ключевые слова: элита, политическая элита, элитарные сегменты, этапы формирования элиты, олигархизация политического режима.